

Nu & Då

FÖR MEDLEMMAR I VÄSTERVÅLA (SOCKEN) HEMBYGDSFÖRENING

"För en levande landsbygd med känd historia"

Nr 1. 2020 Årgång 4

En ny redaktör - en presentation

I förra numret av Nu & Då efterlyste den dåvarande redaktören Lollo Horn någon som var intresserad att ta över redaktörskapet. Jag anmälde mitt intresse. Styrelsen har nu utsett mig till ny redaktör. Jag känner mig hedrad och inspirerad!

Min anknytning till Västervåla är följande. Min farfar Olof Nikanor Jonsson flyttade år 1932 med hustru, barn och djur från Hornön utanför Örnköldsvik till Västanberg. Farfar och hans barn drev gården under ett antal år, men när barnen allteftersom hittade andra uppgifter i samhället så valde han att sälja, år 1958. Innan dess hade han år 1955 styckat av en tomt vid Åmänningen till sina barn. Detta har varit min fasta plats sedan dess.

Själv föddes jag i Fagersta och tillbringade mina första år på västra sidan av Åmänningen, i kronojägarbostaden invid Ebba Brahes lusthus i Bockhammar, Skinnskattebergs kommun.

Foto:LJ

Sedan drygt 20 år tillbaka bor jag och min man i Stockholm, och vi tillbringar gärna vår tid i Vinterrönningen och Västervåla året runt.

Eftersom jag numera är pensionär har jag fått tid att ägna mig åt historia, både den egna släktens och sedan i föl, även bygdens. I förra numret av Nu & Då skrev jag till exempel om Västervåla kommunalstämmas första år 1863. I det här numret blir det en djupdykning i 1950-talet, som blir ett tema för föreningens aktiviteter i år.

Allt sedan vi blev medlemmar av hembygdsföreningen har vi med stort intresse läst Nu & Då. Min ambition är att fortsätta den inslagna vägen för bladet, med information om föreningens aktiviteter och artiklar om vad som är på gång i bygden och om dess historia. Jag tar gärna emot förslag om både det ena och det andra!

Lisbeth Jonsson

Medlemsstatistik februari 2020

Antal kvinnor	134 (119)
Antal män	117 (105)
Antal barn	9
Totalt antal medlemmar	260 (224)

Siffrorna inom parentes är från förra året.

Kalendarium

Årsmöte lördag den **28 mars kl. 13.00** i Sockenstugan. Mötet inleds med att fotografen Peter Nyblom visar bilder och berättar om sin bok **Slaggsten och slagghus**. Efter årsmötet kaffe med dopp.

Filmvisning om Oljeön i Sockenstugan den **28 maj kl. 18:00** i samarbete med Engelsbergsbygdens Intresseförening och Föreningen Oljeöns vänner.

Midsommarfirande den **19 juni** med start **kl. 14:00**. Hembygdsgården. **OBS tiden!**

Hembygdens dag söndag den **19 juli** med start **kl. 11:00**.

Föreningens hemsida

Föreningen har en mycket fin och innehållsrik hemsida. Där finns bland annat alla tidigare nummer av Nu & Då. Adressen ses här under.

Nästa nummer beräknas komma i god tid före midsommar.

LJ

Hembygdsföreningens 1950-tal

Hur hembygdsgården kom till

När man deltar i midsommarfirandet eller hembygdens dag kanske man inte tänker så mycket på hembygdsgården som sådan. Att den är lätt att hitta från vägen, ligger nära sockenstugan och kyrkan och att det finns gott om parkeringsplatser. Att byggnaderna på ett fint sätt inramar den öppna ytan där man kan dansa runt midsommarstången och sitta och fika. Man tänker kanske att så här har det väl alltid sett ut. Faktum är att hembygdsföreningen hade en mycket lång väg att gå innan denna miljö kom till. Det krävde ihärdigt arbete, tålmod och ett stort kontaktnät. Det helt avgörande decenniet var 1950-talet.

Låt oss börja från början. Hembygdsföreningen hade sitt konstituerande möte och antog sina första stadgar den 22 november 1934. I ändamålsparagrafen står: ...”samt att verka för uppförandet av en bygdegård som samlingspunkt för föreningens verksamhet”. I början av 1950-talet var ännu ingen bygdegård i sikte. Visserligen hade man år 1940 fått den gamla sockenstugan som gåva av kyrkorådet, men den låg nedmonterad och det fanns ingen plats att sätta upp den på. I juli 1951 tillträder en ny styrelse. Styrelseprotokollen för de kommande åren utgör en spännande följetong.

Sörby 2:69 - upp som en sol -

År 1952 skulle Västervåla införlivas i Ramnäs kommun. Den nya styrelsen har redan siktet på en viss fastighet som tänkbar hembygdsgård och agerar snabbt. I juli 1951 skriver man en förfrågan till kommunalfullmäktige och ber att få den så kallade gamla fattigstugan i Sörby (Sörby 2:69, nuvarande adress Sörbyvägen 25) som en grundstomme för en hembygdsgård. Tydligt var svaret positivt, ty i nästa protokoll, från januari 1952 talas det om lantmäteriförrättning med anledning av gåvan från kommunen och styrelsen måste ta ställning till hyran för de två hyresgästerna. Under 1953 ordnas lagfarten och det kommer ett taxeringsvärde från taxeringsnämnden. I maj 1954 rapporteras från en brandsynsförrättning där det framkommit några smärre brister som måste åtgärdas.

- men ner som en pannkaka

Torsdagen den 10 juni 1954 – tre år efter det att man beslutat skriva till kommunen - besöker så styrelsen fastigheten tillsammans med en sakkunnig i hembygdsgårdsfrågor, museiintendent Sven Drakenberg från Västerås. Det blir en kalldusch. Drakenberg bedömer att fastigheten inte alls är lämplig för ändamålet! Det skulle dra stora kostnader och ta lång tid innan man skulle kunna få den i lämpligt skick för en hembygdsgård. Dess-

utom gränsar den till en arrendegård och genomkorsas av en genomfartsväg vilket gör planeringen besvärlig. Han menar att det vore bättre att se sig om efter en annan tomt som är lämpligare belägen.

Styrelsen låter sig inte nedslås utan tänker fritt om alternativ. ”På ort och ställe” enas man om att området söder om Sockenstugan, mellan Sockenstugan - Prästgården - Skrivargården - nya landsvägen vore lämplig. Så dricker man kaffe och ventilerar den nya idéen.

Nästa alternativ - i närheten av sockenstugan

Marken runt Sockenstugan tillhör Västervåla pastorat. Den 5 juli 1954 skriver styrelsen till kyrkorådet och ber att medelst köp eller arrende få förvärva ovan beskrivna tomtområde. Nästan ett helt år senare, den 19 april 1955 lästes svaret upp och det är positivt. Styrelsen antar tacksamt kyrkorådets tillmötesgående och utser en byggnadskommitté. Men det finns en hake. Kyrkorådet erbjuder sig att utarrendera ett område öster om landsvägen, mitt emot sockenstugan. När byggnadskommittén i juni 1955 beser byggnadsplatsen inser man att den inte är lämplig. Man gör en ny hemställan till kyrkorådet att i stället för den erbjudna platsen få arrendera en annan, omedelbart norr om sockenstugan, på västra sidan om landsvägen. Året därpå, i mars 1956 samlas styrelsen för att diskutera tomtfrågan. Kyrkorådet har nu meddelat medgivande att eventuellt upplåta tomtmark norr om sockenstugan. Stiftsjägmästaren har besiktigt tomt, lämnat förslag på arrendepreis och tagit upp frågan om avverkning av skogen som växer där. Hembygdsföreningen måste betala extra för den förtidiga avverkningen. Styrelsen accepterar detta, frågan går tillbaka till kyrkorådet, som yttrar sig positivt och går sedan till stiftsnämnden.

I avvaktan på dess beslut börjar styrelsen diskutera tomtens bebyggande. Tanken är att uppföra den gamla sockenstugan som låg nedmonterad. Byggnadsentreprenör Bror Andersson i Flohäll kontaktas och är beredd att utföra jobbet.

Styrelsen som utsågs i maj 1951 är densamma under resten av 1950-talet: Harry Brusling, ordförande, Dunshammar; Ingrid Hellman, vice ordförande, Skrivargården; Inge Isaksson, sekreterare och kassör, Ängelsberg; Erik Olsson, vice sekreterare och Maja Olsson, konsultativ ledamot, båda Halvarsviken.

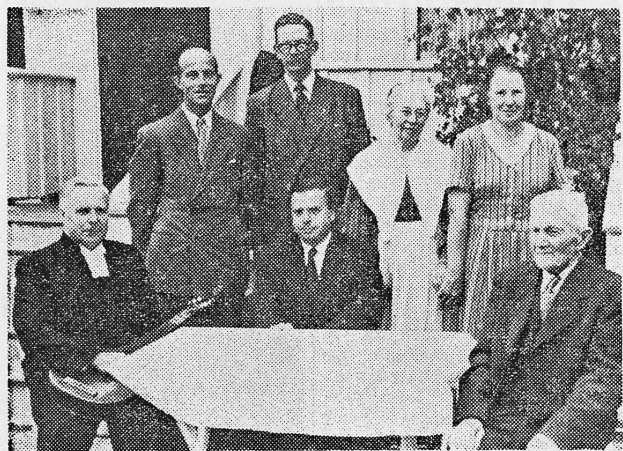
I byggnadskommittén ingick: Arvid Brusling, Dunshammar; Erik Söderkvist, Sörby och Artur Källstig, Ängelsberg.

Hembygdsföreningens 1950-tal

VLT. 16 AUG. 1954

VLT MÅNDAGEN DEN 11 AUG. 1952

Gott program på trevlig hembygdsfest i Väster Våla

"Från hembygdsfesten i V. Våla. fr. v. kyrkoherde Eric Thorsell med luta, intendent S. Drakenberg, 89-årige f. hemmansägaren Anders Olsson, Halvarsviken. Stående fr. v. hembygdsföreningens ordförande, hemmansägare H. Brusling, kassör Inge Isaksson, vice ordf. fru Ingrid Hellman och fröken Maja Olsson, intresserad fornvårdare, dotter till 89-åringen."

Bygget i gång, men det blir ett annat hus

Händelserna tar åter en annan vändning. Den 27 maj 1957 samlas styrelsen vid Eric Ericssons gammeltuga i Bondfallet. Ericsson har erbjudit föreningen att köpa denna för 3000 kronor. Styrelsen nappar på idén och årsmötet ger sedan sitt bifall till köp. Bror Andersson river nu Ericssons gammeltuga och uppför den på den nya tomten. Kommande styrelsemöten börjar alla med besiktigande av byggnationerna. Man tar nya kontakter med Drakenberg för konsultationer om målning, väggbeklädnad och planering av tomten som helhet, vilket allt fortlöper under den kommande tiden.

Pengarna är slut

I slutet av november 1957 meddelar kassaförvaltaren att föreningens kapital i det närmaste är förbrukat. Det behövs pengar för att färdigställa byggnationen. Styrelsen beslutar nu att ta ett lån i Norbergs Sparbank. Två av ledamöterna, Ingrid Hellman och Maja Olsson åtar sig att stå som borgenärer för ett lån på 2 500 kronor. Man söker också bidrag hos Rotehållarnas Besparingsfond.

Frågan om hembygdsgård är aktuell i Väster Våla

"Kaffetåren den bästa är. Fr. v. fruarna Ragnhild Hansson, Alice Lilja och Ingrid Brusell samt fröken Elsa Nilsson."

Slutet gott - allting gott

Den 5 juli 1959 inviger Sven Drakenberg Hembygdsgården på hembygdens dag. Samma vår har Axel Norling i Skommarbo skänkt en smedja. Decenniet avrundas med årsmötet den 20 maj 1960 vilket äger rum i hembygdsgården. Ordföranden Harry Brusling framför som särskilt glädjande att man för första gången kunde samlas till årsmöte i eget hus. Man har då också fått besked från Rotehållarnas Besparingsfond om ett anslag på 4000 kronor. Nu kunde man betala tillbaka lånet i Norbergs Sparbank och skulden till Artur Källstig som målat hembygdsgården och ändå ha pengar över till kommande kostnader.

Text: L.J. Tidningsklipp: Mats Källstig.

Föreningens 1950-tal i övrigt:

- *Hembygdens dag firades varje sommar*
- *Föreningen var medarrangör i jubileumsfirande av 75 år av järnväg (Stockholm-Kärrgruvan via Ängelsberg år 1876)*
- *Stadgarna ändrades och årsavgift infördes*
- *Anslutning till Hembygdsförbundet*

Både nu och då

Kvartsbrytningen i Västervåla

I slutet av augusti förra året deltog ett tjugotal av föreningens medlemmar i en fornminnesvandring till ett par av Västervålas gamla kvartsbrott. Ett annat namn för kvarts är kiselsten, kemiskt sett är det kiseldioxid. Kvarts har använt sedan urminnes tider för att tillverka redskap. Senare användes den i masugnar. Kvartsen murades fast på väggarna och i botten på masugnen och bildade vid upphettning en glasaktig yta som skyddade teglet.

Kvartsbrotten är övervuxna av ymnig vegetation med mossor och ormbunkar och i skrevorna växer träd. Alltsammans gav ett trolskt intryck och var en fin naturupplevelse. Men det räckte inte med det. Vi fick också en hel del information som hjälpte oss att få en bild av den kvartsbrytning som ägde rum i Västervåla i början av 1900-talet. Vid det första brottet, strax söder om Tyskbo, fick vi ta del av innehållet i ett par av de dokument som donerats av Lars Lilja och som kommer från hans farfar Henning Albin Lilja i Melfallet. Denne hade erhållit brytningsrätten i kvartsbrottet och sparat sin korrespondens med avnämare från 1918 till 1924. Bland uppköparna fanns Smedjebackens valsverk, Ramnäs bruk och Klosters aktiebolag i Långshyttan. Partierna som levererades varierade mellan 50 till 200 ton och betalningen var mellan 7:50 och 11 kronor per ton. Kvartsen fraktades med häst och vagn till utskeppning med pråm eller vidare transport på järnväg.

Vid det andra kvartsbrottet, Kvarnvreten, berättade Mats Källstig om några av dem som arbetat med brytningen. Med hjälp av kyrkböcker hade han hittat ett tiotal personer som var bokförda som kvarts- eller stenarbetare. Flera av dem kom från andra orter. Brytningen där pågick fram till slutet på 1940-talet.

All denna information, med många detaljer och fina foton därtill finns nu på föreningens hemsida och kan verkligen rekommenderas att ta del av som en unik dokumentation. LJ.

Bildgåtan - osthållare i repris

I förra numret av Nu & Då presenterades en bildgåta om en viss pryl. Gåtan var tydligen alltför svår, för Lollo har berättat att det inte kom in ett enda svar. För er som funderat och nu äntligen vill veta: det är en osthållare. I stället för att man håller i osten med handen när man skär sina skivor kan man sticka in osten i piggen och sedan hålla i handtaget. Fiffigt och hygieniskt, eller hur? Det finns även nytillverkade att köpa, har jag sett. LJ.

Hembygdsförbundets tidskrift

Hembygdsföreningen är ansluten till Sveriges Hembygdsförbund som ger ut tidskriften Bygd och Natur. Den utkommer med fyra nummer per år. Här kan man läsa om vad som är på gång inom hembygdsrörelsen, samt om natur- och kultursvårigheter. Som medlem får man en prenumeration för 150 kronor per år, ordinarie pris är 250 kronor. Medlemsprenumeration går via styrelsen. Kontakta mig om du är intresserad. LJ.

